

7.3 Artimi ir tolimi kraštovaizdžiai. K. Pakštas ir atsarginės Lietuvos paieškos

1. Perskaitykite tekstą ir atsakykite į klausimus.

Dėl skirtingų gamtos sąlygų Žemėje susiformavo gamtinių kraštovaizdžių įvairovė. Kiekvienam kraštovaizdžiui įtakos turi gamtiniai (uolienos, dirvožemis, vandenys, gyvieji organizmai) ir žmogaus sukelti (žemės naudojimas, statiniai, kelių tiesimas) veiksniai, dėl to jis nuolat keičiasi. Panašių kraštovaizdžių derinys sudaro geografinę zoną. Skiriamas platuminis ir aukštuminis zoniškumas.

Kiekvienoje zonoje augalija ir gyvūnija priklauso nuo joje esančio klimato, kraštovaizdžio ir geografinės platumos. Pakeliaukime po Europą ir Aziją, nuo šiaurės iki pietų. Teritorija aplink Šiaurės ašigalį padengta ledu ir čia nepaprastai šalta. Kraštovaizdyje vyrauja arktinės dykumos, o piečiau nuo jų – tundra. Augalija skurdi, šalčius išveria samanės, kerpės ir skurdūs krūmokšniai, kurie dėl ypač stiprių vėjų auga pažeme. Gyvūnija įvairi, tačiau negausi.

Piečiau tundros, nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno, plyti miškų zona. Didžiausią ir vientisą miškų plotą užima taiga. Dideliuose taigos plotuose dėl nevienodų klimato sąlygų auga skirtingi augalai. Pagal Atlanto vandenyną vyrauja eglės, Švedijoje maišosi eglės ir pušys, Suomijoje – pušys. Visa tai priklauso nuo sumažėjusio kritulių kiekio bei žemyninio klimato įtakos. Sibire augalijos įvairovė dar didesnė.

Lietuva yra mišriųjų miškų geografinėje zonoje, o tai yra tarpinė juosta tarp spygliuočių ir plačialapių miškų. Ji nesudaro vientisos juostos. Didžiausi šių miškų plotai yra europinėje dalyje. Miškus keičia miškastepių ir stepių geografinė zona, kuri yra Europos ir Azijos gilumoje, kur klimatas sausas, dėl kritulių stokos beveik neauga medžiai. Stepėse gausi žolinė augalija, kuri, judant iš šiaurės į pietus, skurdėja. Natūralių stepių šiais laikais beveik neliko, dėl derlingo dirvožemio žmonės jas suarė. Miškastepes ir stepes keičia pusdykumės ir dykumos. Pietų ir Pietryčių Azijoje plyti bemiškė savana, kuriai būdingas musoninis klimatas – sausojo ir drėgnojo laikotarpio kaita. Savanoje vyrauja žolinė augalija, atininkamai prisitaikiusi ir gyvūnija, kurios čia ypač gausu.

7.3 Artimi ir tolimi kraštovaizdžiai. K. Pakštas ir atsarginės Lietuvos paieškos

Aukštuminis zoniškumas

Geografinės zonos dėsningai keičiasi ne tik nuo pusiaujo iki ašigalių, nuo vandenyno krantų iki žemyno vidurio, bet ir nuo kalnų iki papėdės viršūnės. Dėsninga geografinių zonų kaita kylant aukštyn vadinama aukštuminiu zoniškumu.

Aukštuminį zoniškumą geriausiai atspindi augalijos danga, kuri, kylant aukštyn, kinta dėl besikeičiančios temperatūros, kritulių kiekio. Lygindami pietinį ir šiaurinį kalno šlaitą, pastebėsite nevienodą geografinių zonų pasiskirstymą, nes šlaitai gauna nevienodą saulės šilumos bei šviesos kiekį. Būtent dėl šios priežasties nevienodame aukštyje susiformuoja sniego linija.

Pagal Genovaitę Kynę ir kt. „Geografija“, „Visuotinę lietuvių enciklopediją“

1. Kodėl Žemėje susiformavo gamtinių kraštovaizdžių įvairovė?

2. Koks kraštovaizdis būdingas tundrai, o koks stepiui?

7.3 Artimi ir tolimi kraštovaizdžiai. K. Pakštas ir atsarginės Lietuvos paieškos

2. Perskaitykite tekstą ir atsakykite į klausimus.

Atsarginės Lietuvos paieškos

Iškilusias Lietuvos mokslininkas geografas, visuomenininkas Kazys Pakštas pagarsėjo daugeliu įdomių idėjų, sumanymų, toli siekiančių projektų. Bene pati įdomiausia K. Pakšto idėja – tai antrosios, atsarginės Lietuvos paieška, t. y. Lietuvos perkėlimas į Afriką.

K. Pakštas gimė 1893 m. birželio 29 dieną Utenos apskrities Užpalių valsčiaus Alinaukos vienkiemyje. Visą Gyvenimą K. Pakštas puoselėjo idėją grąžintilietuvių tautai kadaise jos turėtą didybę ir garbę, atkakliai ragino visuomenę pasukti Lietuvos gyvenimo laikrodį 100 metų į priekį. Siekdamas ugdyti intelektualumą, skatino įvairiausių pasaulėžiūrų lietuvius bendradarbiauti, kurti geresnę Lietuvą.

Mokslininkas tyrinėjo galimybes įkurti antrą, autonominę Lietuvą, kur nors toli nuo pavojingų šalių. Susidomėjęs Afrikos žemyno kolonizacinėmis galimybėmis, 1930 m. vasarą tyrinėjo Pietų Afrikos valstybių gamtos, socialines, ekonomines bei politines sąlygas. Sugrįžęs pateikė daug originalių straipsnių, dalijosi informacija su įvairiais visuomenės sluoksniais. Ypač daug rašė apie Angolą, kurios didžiosios aukštumos, esančios arčiau Atlanto, tinka gyventi europiečiams, o oro sąlygos žemdirbiams leidžia bent du kartus sėti ir pjauti, visus metus galvijus ganyti laukuose. Aptardamas galimas kliūtis, menką rinką ir infrastruktūrą, K. Pakštas pabrėžė, jog „Angola vis dėlto nėra tokia medum ir pienu pasrūvusi Žemė, kaip kas iš tolo gali vaizduotis“, arba „vienintelė ir pati geriausia Lietuvos kolonizacijai vieta“.

Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje kolonizacijos aspektu K. Pakštą domino Tanganika, Mingano teritorija Kvebeke, susidomėjimo vertomis jis vadino Australiją, Naująją Zelandiją, kai kurias Okeanijos salas, į Sibirą panašią, bet didelės ateities sulauksiančią Vakarų Kanadą.

7.3 Artimi ir tolimi kraštovaizdžiai. K. Pakštas ir atsarginės Lietuvos paieškos

1958 m. vasarą (birželio–liepos mėn.) K. Pakštas susiruošė į Jukatano pusiasalį, į tuometinį Britų Hondūrą, dabartinį Belizą. Pasižvalgęs po mažytę šalį, ją pavadino Dausuva – atsargine Lietuva. Meksika ar Gvatemala jam neatrodė tinkamos kurti kampelį lietuviams, nes ten daug gyventojų. O Belizas – menkai apgyvendintas. K. Pakštas buvo įsitikinęs, kad mūsų šalies geografinė padėtis Europos kontekste nėra labai gera, todėl reikia kitos ramios šalies, kurioje lietuviai galėtų kurtis ir sėkmingai gyventi.

Jukatanas – atogrąžų miškai, pelkėtos žemumos, Majų kalnai. Įdomios ir vadinamosios mėlynosios skylės – karstinės įgriuvos, užpildytos vandeniu. Pati didžiausia įgriuva – „Žydrioji skylė“. Daug nematytų augalų, o Juodoji orchidėja – nacionalinė Belizo gėlė. Koralinis rifas ties Belizu – antrasis pagal ilgį pasaulyje. Jis sulaiko jaudrinto vandens šėlsimą. Belize įsteigtas Jaguarų draustinis, regis, vienintelis tokio tipo draustinis pasaulyje. Belize įsikurti nesunku. Kirsk mišką, dirbk žemę, augink daržoves ar kitas kultūras. Belize daug lyja, šiltas oras, per metus gali išauginti bent du derlius. Vidutinė oro temperatūra – apie 25 laipsnius šilumos, o per metus iškrenta 1350–1500 mm kritulių.

Pagal Vygintą Bronių Pšibilskį „Kazys Pakštas ir atsarginė Lietuva“, www.lgd.lt/ (Lietuvos geografų draugija), „Visuotinę lietuvių enciklopediją“

1. Kodėl K. Pakštas norėjo kurti antrinę Lietuvą?

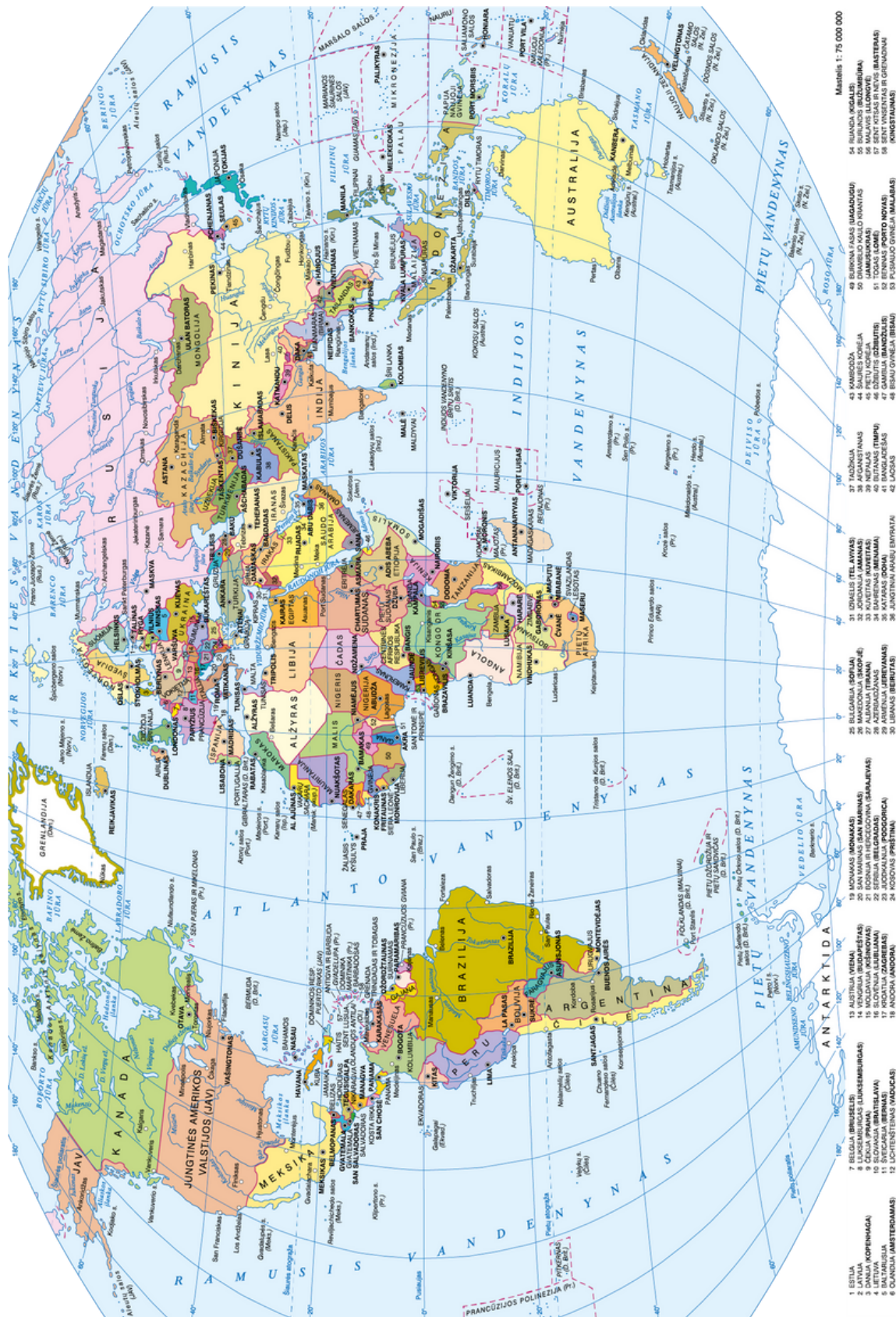

2. Koks Jukatano pusiasalio kraštovaizdis tose vietovėse, kur K. Pakštas buvo numatęs kurti antrinę Lietuvą?

7.3 Artimi ir tolimi kraštovaizdžiai. K. Pakštas ir atsarginės Lietuvos paieškos

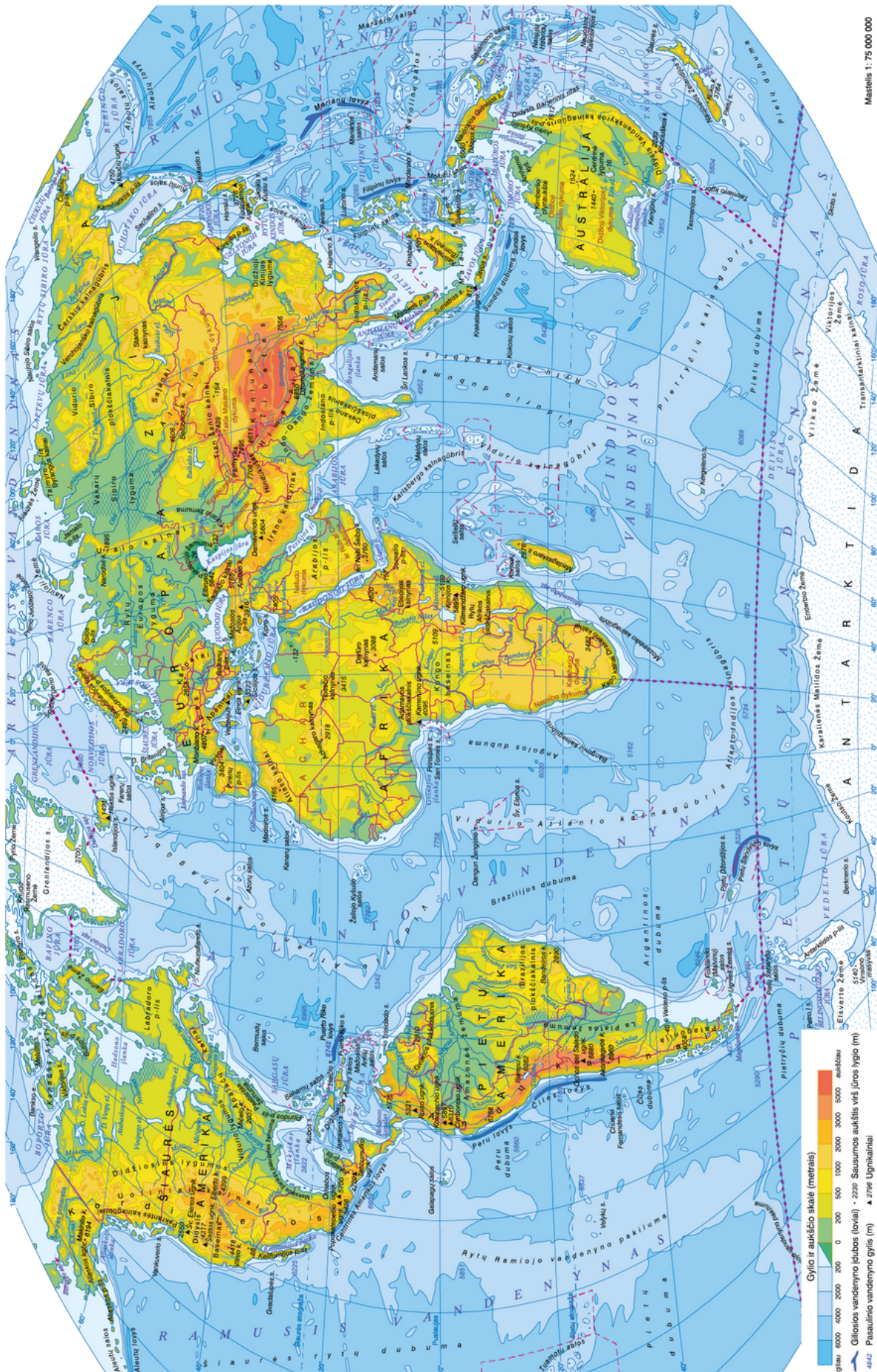
3. Politiniame ir gamtiniame žemėlapyje raskite K. Pakšto tekste minimas vietas, kuriose, jo manymu, galėtų būti įkurta antrinė Lietuva.

Pasaulio politinis žemėlapis

7.3 Artimi ir tolimi kraštovaizdžiai. K. Pakštas ir atsarginės Lietuvos paieškos

Pasaulio gamtinis žemėlapis

7.3 Artimi ir tolimi kraštovaizdžiai. K. Pakštas ir atsarginės Lietuvos paieškos

4. Remdamiesi nuotraukomis palyginkite Lietuvos, Angolos ir Belizo kraštovaizdžius. Nurodykite kiekvienos šalies išskirtinius kraštovaizdžio elementus.

Nuotrauka	Valstybė	Matomi kraštovaizdžio elementai
	Lietuva	
	Angola	
	Belizas	